

اجرای طرح جالب واژه‌آموزی درس املا در مناطق آموزش و پرورش شهرستان خاش

معمایی که با ۴۲ کارت رنگی حل شد

اشاره

در شنیدن، نوشتن و خواندن ساده‌ترین کلمات کتاب درسی که بارها به آن‌ها نگاه کرده بودند هم مشکل داشتند. واژگان در ذهن بچه‌ها نمی‌ماند و هر بار که معلمان به دانش‌آموزان خود دیکته می‌گفتند، آن‌ها غلط داشتند. از یک غلط تا بیشتر از ۱۰ غلط در نوشتن املا برای معلمان دغدغه شده بود. آن زمان که گروهی خیر و نیکوکار از تهران به منطقه آمده بودند و در تأمین نیازهای تحصیلی بچه‌ها مدرسه‌ساز می‌کردند، مسئولان آموزش و پرورش منطقه خاش به این فکر افتادند که این مورد را هم با آنان در میان بگذارند. این گروه که از دل مجموعه‌ای آموزشی و پژوهشی برخاسته بودند، مشکل را با دقت نوشتند و بعد از تحقیق و بررسی میدانی، به چاره‌اندیشی پرداختند. سرانجام با طراحی و تدبیر استفاده از نوعی تکنولوژی آموزشی گره کار باز شد. چند ماه از سال تحصیلی گذشته بود که به منطقه برگشتند و طرح «واژه‌آموزی درس املا» را در قالب سرگرمی به اجرا درآوردند. نتیجه مثبت بود. نور امید در دل بچه‌ها، معلمان و مسئولان آموزش و پرورش شهرستان خاش استان سیستان و بلوچستان روشن شد.

در فرصتی مناسب، از عبدالشکور محمدی دادکان، معاون آموزش ابتدایی مدیریت آموزش و پرورش شهرستان خاش و عبدالعزیز کردی تودزیل، راهبر آموزشی این شهرستان، دعوت کردیم درباره این طرح که به همت آنان در منطقه اجرایی شد گفت‌وگو کنیم. این دو هر کدام در کارنامه فعالیت‌های خود نزدیک به سه دهه تجربه در زمینه آموزشی دارند. از آموزگاری کلاس‌های تک پایه روستایی تا مدیریت مجموعه‌های آموزشی در کوله بار تجربه‌های آنان دیده می‌شود. آنان این طرح را در شهرستان خاش و روستاهای اطراف آن اجرا کردند؛ محدوده‌ای که فاصله اولین تا آخرین مدرسه آن حدود ۶۵۰ کیلومتر است. برای آشنایی بیشتر با این طرح، گفت‌وگو را دنبال کنید.

کلیدواژه‌ها: واژه‌آموزی، کارت واژه‌ها، تقویت املا، بسته آموزشی

■ در ابتدا با این پرسش شروع کنیم که شما در منطقه شهرستان خاش با چه مشکلی در زمینه آموزش درس‌ها در پایه ابتدایی روبرو بودید؟
● محمدی: در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ کارشناسان آموزش و پرورش شهرستان خاش، پس از بررسی و تجزیه و تحلیل، به این نتیجه رسیدند که بسیاری از دانش‌آموزان دوره ابتدایی محدوده فعالیت ما در خواندن، نوشتن، املا و دیکته و ریاضی با مشکل روبرو هستند. برای حل این مشکل ابتدا یک برنامه سالانه تعریف کردیم تا در هر پایه، کاری برای بچه‌ها انجام بدهیم. برای پایه اول موضوع «خوب دیدن، خوب شنیدن و خوب سخن گفتن» را محور قرار دادیم. قرار شد در مورد شاگردان پایه‌های دوم و سوم روی خود «املا» کار کنیم. در پایه چهارم روی «سواد خواندن» تمرکز داشته باشیم و در پنجم و ششم هم روی «آزمون ریاضی». از آنجا که محور صحبت ما بحث تقویت املا و رفع مشکل در این زمینه است، من روی این بخش تمرکز می‌کنم.

در مهر ماه سال تحصیلی ۹۷-۹۶ اولین گام را با جامعه آماری ۷۰۰۰ برگه املا شروع کردیم و تعداد غلط‌های املائی را سنجیدیم. این کار با همکاری و مشارکت مرکز اختلالات یادگیری باغچه‌بان آموزش و پرورش خاش انجام شد. برای این کار هشت مؤلفه، یعنی «آموزش یادگیری، حافظه دیداری، تمیز دیداری، توالی دیداری، حافظه شنیداری،

محمدی: توانایی اجرای فعالیت‌های فردی، تقویت رویکرد فرایند محوری در کلاس، افزایش اعتماد به نفس، انجام کار گروهی و تقویت مهارت‌های تفکر، نقدپذیری و تحمل‌پذیری از جمله دستاوردهای اجرای این طرح بود

■ **وسعت اجرای طرح در منطقه شما چقدر بود؟**
 ● **محمدی:** ما این طرح را در مدرسه‌های شهرستان خاش و روستاهای اطراف و تحت پوشش آموزش و پرورش منطقه اجرا کردیم. از روستای روتک در فاصله ۱۰ دقیقه‌ای مرز پاکستان تا دامنه کوه تفتان و کوه بیرک در ۴۵ کیلومتری شهرستان ایرانشهر را زیر پوشش گرفتیم. فاصله اولین تا آخرین مدرسه ما حدود ۶۵۰ کیلومتر است.

■ **این مجموعه چه طرحی را به شما ارائه کرد؟**
 ● **کردی:** آنان پس از بررسی مشکل، طرحی با عنوان «کارت واژه آموزش درس املا» تهیه کردند و به ما دادند. یکی از کارشناسان آن مؤسسه، طرح را که راه‌حلی برای همان هشت مؤلفه داشت، در قدم اول به تعدادی از راهبران آموزشی منطقه ما (که هر کدام با تعدادی معلم در ارتباط هستند) آموزش داد. راهبر و کمک راهبر در واقع کسانی هستند که به دلیل داشتن تجربه در کار آموزشی و پرورشی با تعدادی معلم و مدرسه مرتبط هستند و مشکلات آنان را برطرف می‌سازند.

■ **این کارت واژه‌ها چیست و چگونه از آن‌ها استفاده می‌شود؟**

● **کردی:** تعداد ۴۲ قطعه کارت شامل هفت کارت در شش رنگ می‌شود. این کارت‌ها برای هفت درس در پایه دوم و هفت درس در پایه سوم طراحی شده‌اند. هر

تمیز شنیداری، دقت و توجه و در نهایت تحریر و نارسانویسی» را تعریف کردیم تا در هر زمینه، به طور مشخص بررسی و ارزیابی انجام شود. در هر پارامتر درصد اشتباه و غلط بچه‌ها باهم متفاوت بود. اما حدود ۲۵ درصد بچه‌ها در یک املا دو بندی از محتوای کتاب ۱۰ غلط داشتند. در واقع، غلط از کلماتی بود که در کتاب دیده بودند و آن‌ها را خوانده بودند. همین نکته سبب ترک تحصیل و بازماندن از تحصیل بچه‌هاست. پس ما باید برای این موضوع فکری می‌کردیم تا تعداد ترک تحصیلی‌ها بیشتر نشود.

■ **بعد از شناسایی این مشکل قدم بعدی را چگونه برداشتید؟**

● **محمدی:** اول با مدیران مدرسه‌های ابتدایی و سپس معلمان پایه‌های دوم و سوم منطقه جلسه گذاشتیم و مشکل را با آنان مطرح کردیم. سپس سراغ مؤسسه «نیک‌زی» رفتیم. این مؤسسه در منطقه ما فعالیت‌های خیرخواهانه داشت و در زمینه تأمین پوشاک، لوازم تحریر، وسایل ورزشی و مواردی از این دست کمک می‌کرد. حتی برای معلمان منطقه کارگاه‌های خلاقیت و جشنواره بازی‌های فکری برگزار کرده بود. بنابراین، از آنان کمک فکری خواستیم. ما با بسته‌های آموزشی املا که در برخی نقاط کشور هم استفاده می‌شوند بیگانه نبودیم، اما آن بسته‌ها بومی نبودند و در منطقه ما جواب لازم را نمی‌دادند.

کلمه دشوار یادداشت کرده است. این فرایند باعث می‌شود بچه‌ها در گروه اظهار نظر کنند و کسانی هم که کم رو هستند خودشان را بیابند و به طور غیرمستقیم همراهی با دیگران را غیرمستقیم تمرین کنند. حافظه دیداری، حافظه شنیداری و دقت و توجه نیز به این ترتیب تقویت می‌شود.

■ یکی از دسته‌بندی‌های کارت‌ها براساس رنگ است. این دسته‌بندی به چه کار می‌آید؟

● **کردی:** در مرحله اول، محور کار گروهی، کلمات مشترک در یک درس بود. بعد از آن بچه‌ها گروه جدید تشکیل می‌دهند و این بار محور انتخابشان رنگ کارت‌هاست. یعنی باید کسانی که کارت آبی دارند، در یک گروه و صاحبان کارت‌های قرمز در گروه دیگر دورهم بنشینند. تا قبل از این، هدف یادگیری کلمات یک درس بود و هر درس هفت کارت رنگی متنوع دارد. اما وقتی بچه‌ها بر اساس رنگ دورهم می‌نشینند، در واقع هر کدام نماینده یک درس از کتاب هستند. حالا هر کسی در گروه، کلمه‌ای را که برایش سخت‌ترین است مطرح می‌کند و بقیه باید آن را در برگه خود بنویسند. من ثانیه را می‌گویم و بقیه می‌نویسند. شما عقربه را می‌گویید و من و بقیه گروه می‌نویسیم. حالا معلم کارت‌ها را جمع می‌کند و هر گروه با هفت کلمه مشترک سخت روبه‌رو هستند. این بار هر نفر در گروه باید برای تک تک کلماتی که در اختیار دارد، داستان، شعر یا متنی بنویسد که از این کلمه در آن استفاده شده باشد. سپس داستانی را که نوشته است، در جلوی جمع تمام بچه‌های کلاس بخواند. این بخش از طرح به تقویت انشا هم کمک می‌کند.

■ حالا اگر تعداد شاگردان کلاس ۴۲ نفر نباشد و مثلاً کمتر باشد، استفاده از این کارت‌ها به چه ترتیب خواهد بود؟

● **محمدی:** برای این کار جدولی طراحی شده است. معلم بر اساس تعداد شاگردانش به جدول مراجعه می‌کند و با کمک راهنمای آن همین مسیر را با تعداد کارت‌های مشخصی ادامه می‌دهد.

■ طبق صحبت خودتان این کارت‌ها برای هفت درس کتاب فارسی طراحی شده‌اند، در حالی که تعداد درس‌های کتاب بیشترند.

● **کردی:** این یک طرح اولیه بود که ما بر اساس آن می‌خواستیم سنجش انجام بدهیم و وضعیت بچه‌ها

کارت یک کلمه همراه با یک تصویر دارد. کلمه روی هر کارت، در واقع کلمه کلیدی یک درس مشخص است. دانش‌آموز با دیدن این کلمه و نشانه روی کارت، لابه‌لای صفحات کتاب فارسی خود به جست‌وجوی کلمه مورد نظر می‌پردازد. برای هر کارت یک کد در نظر گرفته شده است که فقط معلم از آن خبر دارد. در واقع، این کد به معلم نشان می‌دهد آیا دانش‌آموز درس مورد نظر را درست انتخاب کرده و یا انتخاب او خطاست. هر کارت ممکن است شامل عکسی از درس مورد نظر، کلمه‌ای از کتاب یا بند برش خورده‌ای از یک درس باشد.

فرض کنید معلم در کلاس بچه‌های پایه دوم است. او به هر شاگردش یک کارت می‌دهد. کودک باید بتواند براساس نشانه روی کارت، درس مورد نظر را پیدا کند. یافتن درس در کتاب نشان از توانایی بچه دارد که غالباً می‌تواند این کار را انجام دهند. سپس شاگرد باید در برگه‌ای که از قبل طراحی شده و در اختیارش قرار گرفته است، کلماتی از آن درس را که به نظرش مهم و سخت هستند، بنویسد. این کار را خود شاگرد به تنهایی انجام می‌دهد. یکی از نقاط مشترک کارت‌ها، انتخاب کلمات مربوط به یک درس مشترک است.

حالا وقت گروه بندی است. هر دانش‌آموز باید کسسی را پیدا کند که کارت او به درس خودش مربوط باشد. برای مثال، شش نفری که کارت آنان به درس چهارم مربوط است دور هم جمع می‌شوند و گروه تشکیل می‌دهند. بقیه هم به همین روال گروه‌بندی می‌شوند. در این مرحله، بچه‌ها باید به صورت گروهی کلمات دشوار و سخت مشترک را در برگه‌ای دیگر بنویسند. مثلاً کلمه ساعت برای مریم سخت بوده و زهره هم همین کلمه را به عنوان

▲ **کردی: معلم وقتی با مدل کار آشنایی پیدا کند می‌تواند آن را به طور مستمر در طول سال اجرا کند**

► **محمدی: ما از**
روستای روتک در
فاصله ۱۰ دقیقه‌ای مرز
پاکستان تا دامنه کوه
تفتان
و کوه بیرک
در ۴۵ کیلومتری
شهرستان ایرانشهر
را زیر پوشش گرفتیم.
فاصله اولین مدرسه
تا آخرین مدرسه این
منطقه حدود
۶۵۰ کیلومتر است

همچنین شکل‌گیری یک جمع صاحب تجربه در آموزش املا، ارتقای روحیه فعالیت مشارکتی و انتقال تجربه در بین معلمان منطقه از دیگر دستاوردهای این طرح برای ما بود.

■ این طرح برای شما چقدر هزینه داشت؟

● **محمدی:** ما از یک سو با مهر و محبت و همراهی مؤسسه نیک‌زی که فعالیت‌های خیرخواهانه دارند روبه‌رو بودیم و از سوی دیگر با عشق و علاقه معلمان خودمان در منطقه. هزینه‌ای در این باره نداشتیم.

■ برای ادامه راه در منطقه خودتان چه برنامه‌ای دارید؟

● **محمدی:** از آنجا که در اجرای این طرح پیشرفت خوبی داشتیم، بنا داریم به یاری خدا و لطف دوستان و همکاران، این طرح را برای سایر پایه‌ها نیز تقویت کنیم، طوری که بچه‌ها در زمینه درس دیکته، و خواندن و نوشتن به پیشرفت خوبی برسند. در ادامه دوست داریم برای سایر درس‌ها مانند ریاضی، برنامه‌هایی داشته باشیم. ما این طرح را نوعی تکنولوژی آموزشی می‌دانیم که با تدبیر و طراحی مناسب توانست به معلمان و شاگردان منطقه ما کمک کند. از شما و نشریه رشد تکنولوژی آموزشی هم که در انعکاس این طرح و گسترش آن ما را یاری دادید، صمیمانه قدردانی می‌کنیم.

■ **از شما برای شرکت در این گفت‌وگو صمیمانه سپاس‌گزاریم.**

را ارزیابی کنیم. برای شروع، از نظر ما معلم زمانی می‌تواند طرح را پیاده کند که حداقل پنج یا شش درس کتاب را تدریس کرده باشد. وقتی معلم با نحوه کار آشنایی پیدا کند، می‌تواند خودش در طول سال آن را اجرا کند.

■ بعد از اجرای این طرح در منطقه چه نتیجه‌ای به دست آمد؟

● **محمدی:** بعد از یک بار اجرای این طرح، مرکز اختلالات یادگیری باغچه‌بان شهرستان خاش کار سنجش و ارزیابی را انجام داد که از نگاه ما بسیار رضایت بخش بود. بچه‌ها در همان هشت پارامتر از ۱/۶ تا ۴۰ درصد رشد داشتند.

مورد اختلال	درصد خطا قبل از اجرای طرح	درصد بهبود بعد از اجرای طرح
آموزش و یادگیری	۱۰۰	۴۰
حافظه شنیداری	۸۱/۶۷	۲۴
حافظه دیداری	۵۷/۵۹	۳۳/۵۶
تمیز شنیداری	۵۴/۹۷	۲۳/۵
دقت و توجه	۵۴/۰۲	۲۶/۸
تمیز دیداری	۱۰/۹۹	۲
نارسا نویسی	۱۰/۰۴	۱/۶
توالی دیداری	۹/۹۴	۵/۲۳

قبل از شروع طرح، ۷۷۴ دانش‌آموز املاي بدون غلط داشتند، اما بعد از یک بار اجرا، این تعداد به ۸۵۱ نفر رسید. همچنین، در آغاز ۸۷۰ دانش‌آموز داشتیم که بیش از ۱۰ غلط در املا داشتند و بعد از اجرای طرح تعداد آن‌ها به ۲۱۵ نفر رسید. بعد از یک مرحله اجرای طرح، دوباره سراغ بچه‌هایی رفتیم که هنوز بیش از ۱۰ غلط در املا داشتند و روی آن‌ها تمرکز کردیم.

■ علاوه بر بهبود وضعیت دیکته و املا و آن هشت پارامتر که به آن اشاره کردید، این طرح چه دستاورد دیگری داشت؟

● **محمدی:** توانایی اجرای فعالیت‌های فردی، تقویت رویکرد فرایند محوری در کلاس، افزایش اعتماد به نفس، انجام کار گروهی، تقویت مهارت‌های تفکر، نقدپذیری و تحمل‌پذیری، تقویت روحیه اکتشاف در دانش‌آموزان،